

Špinavec Harry

Osudy slavného podvodníka za Protektorátu Čechy a Morava

PIOTR M. MAJEWSKI

Dne 12. listopadu 1957 začal ve Varšavě soudní proces s rakouským občanem H. Jelinkem, zatčeným společně se dvěma Poláky a obviněným z pašování šesti set kusů hodinek a vzácného italského obrazu z 15. století. Československý deník *Svobodné slovo* této události věnoval kratičký článek, jenž vzbudil pozornost důchodce Karla Chalupy z jihočeské vesničky Jaroslavice poblíž Týna nad Vltavou. Následujícího dne napsal Státní bezpečnosti v Praze dopis, v němž upozorňoval, že Rakušan zadržený v Polsku může být totožný s někdejší československým občanem Harrym Jelínkem, slavným podvodníkem meziválečné doby, který během okupace vešel ve známost jako kolaborant a nebezpečný konfident Gestapa. Na potvrzení svých domněnek připojil Chalupa řadu faktů z Jelínkova života, které svědčily o jeho potenciálních vazbách na Rakousko a Polsko. Z jejich detailnosti bylo patrné, že důchodce o něm měl mnohem víc informací, než mohl získat z tisku nebo z klepů.¹

Třebaže Jelínek nepatřil k předním válečným zločincům, v červenci 1946 na něj byl vydán zatykač.² Jeho příjmení se později v dokumentech z různých vyšetřování (a to i v kontextu jeho možné spolupráce se západními rozvědkami) objevovalo tak často, že Chalupův podnět uvedl do chodu byrokratickou mašinerii bezpečnostních služeb. Přitom už v prosinci 1956, tedy ještě než byl rakouský pašerák ve Varšavě zatčen, nechalo československé ministerstvo zahraničních věcí (MZV) pořídit roz-

sáhlé výpisy ze všech dokumentů, které se Jelínka přímo i nepřímo týkaly, čímž umožnilo Státní bezpečnosti propojit řadu nitek spjatých s jeho osobou. Tak bylo obnoveno pátrání po jedné z nejmytologizovanějších postav českých dějin 20. století, která na konci druhé světové války zmizela, „jako by se do země propadla“.³

Díky tomu už v prvních dnech ledna 1958 zahájilo MZV proceduru oficiální identifikace zadrženého a zjišťovalo možnosti jeho vydání,

případně výsledku ve Varšavě za zprostředkování polskou Bezpečnostní službou (Służba Bezpieczeństwa, SB) – pro tento případ byl vypracován příslušný soubor dotazů.⁴ Z dnes neznámých důvodů tím sice vyšetřování zároveň skončilo (žádné další doklady se nedochovaly),⁵ nicméně dokumenty shromážděné během tohoto období představují pro historika obzvlášť pozoruhodný materiál: dovolují totiž provést důkladnou analýzu jednoho z případů kolaborace v Protektorátu Čechy a Morava.

1 *Archiv bezpečnostních složek* (dále jen ABS), f. Výpovědi zaměstnanců Gestapa a SD (dále jen 52), sign. 52-88-23, dopis z 14. 11. 1957 a připojený výstřižek z tisku: Proces s pašerákem hodinek Jelinkem ve Varšavě. *Svobodné slovo*, 13. 11. 1957.

2 Tamtéž, f. Ústředna Státní bezpečnosti (dále jen 305), sign. 305-669-6, zatykač z 16. 7. 1946, s. 109.

3 ABS, f. 52, sign. 52-88-23, dopis náčelníka X. oddělení I. zvláštního odboru MZV npor. Jar. Hrabálka z 18. 12. 1956 společně s příloženými výpisy z dokumentů, s. 1-92.

4 Tamtéž, dopis náčelníka II. odboru MZV kpt. Skopce z 3. 1. 1957 (správně 1958, pozn. autora), s. 48-49; dopis náčelníka IV. odboru II. správy MZV kpt. Návrata z 6. 1. 1958.

5 Jisté není dokonce ani to, zda Rakušan zadržený ve Varšavě byl skutečně Harry Jelínek. Podle informací, jež jsem získal v Ústavu národní paměti (Instytut Pamięci Narodowej, IPN), se dokumentace tohoto případu nedochovala ani v archivech polské SB.

Sokolský průkaz Harryho Jelínka z Vlašimi, 1926

Foto: ABS

Podvodník

Harry, jak si nechával říkat, vlastním jménem Josef Jelínek, se narodil ve Vlašimi 14. října 1905 jako syn váženého českého lékaře. Díky postavení svého otce, který léčil také členy knížecího rodu Auerspergů žijící v blízkém okolí, v mládí přičichl ke světu německojazyčné aristokracie. Osvojil si tak způsoby, jež mu později dovolily hrát roli gentlemana a úspěšně se pohybovat v urozené společnosti. O vzdělání však přílišný zájem neprojevoval.

V roce 1923 nastoupil na reálku v Praze XIII., odkud po roce přešel na české reálné gymnázium v Praze-Karlíně, na kterém se mu podařilo dokončit studia, tedy složit maturitu, až teprve těsně před dovršením jednadvacátého roku věku. Na přání

otce pak pokračoval na medicíně na Karlově univerzitě, ale po roce studií zanechal, vedl život bonvivána a živil se různými pokoutními záležitostmi, mimo jiné jako prostředník v obchodu s uměleckými předměty. V této roli se počátkem třicátých let seznámil s jistým americkým multimilionářem (v pramenech buď jmenován není, nebo je jeho jméno uváděno pokaždé jinak), jemuž se představil jako zchudlý potomek šlechtického rodu, získal si jeho důvěru a následně mu prodal hrad Karlštejn, který ve skutečnosti patřil státu.⁶ Tento podvod je dodnes považován za kulturní epizodu v dějinách meziválečného Československa, třebaže samotný Jelínek během okupace tvrdšíjné popíral, že by měl na kontě nějaké hochštaplerské koušky.⁷ V té době už byl totiž rozhodnut pro úplně jiný

způsob života, chtěl být považován za zodpovědného člověka a za politicky angažovaného publicistu. V létě roku 1938 se oženil s Ludmilou Bačkovskou, dcerou známého pražského knihkupce a nakladatele, a díky sňatku mohl převzít vedení tchánem založeného Evropského vydavatelstva.⁸

Nová kapitola v Jelínkově životě se časově sešla s hlubokou krizí, kterou v českém politickém, společenském a duchovním životě vyvolal mnichovský diktát: zpochybněn byl dosavadní liberálně demokratický model státu stejně jako ideály otevřené společnosti, k moci se dostali politici lépe či hůře skrývající autoritářskou či proněmeckou orientaci, čeští fašisté a další stoupenci radikální pravice vystupovali stále agresivněji. Objevil se hlasitý antisemitismus, který v letech 1918–1938 přežíval na periferii veřejného života. Antidemokratické, totalitární a antisemitské tendence ještě zesílily v dalším dějství českého dramatu, které začalo 15. března 1939 po vstupu německých vojsk, kdy Třetí říše zlikvidovala československou státnost a vyhlásila Protektorát Čechy a Morava.

Jelínek, jenž se s lehkostí vpravil do jakékoli role, pokud v ní viděl osobní prospěch, teď vystupoval jako přesvědčený antisemita a zavilý kritik demokratického Československa. Krátce po Mnichovu začal vydávat fašistický čtrnáctideník (později měsíčník) *Znovu*, v němž bez skrupulí napadal Židy a bývalého prezidenta Edvarda Beneše.⁹ Když 15. března 1939 Prahu obsadili Němci, chodil Jelínek po městě se svastikou na klopě a horlivě ji ukazoval kolemjdoucím německým vojákům a funkcionářům Gestapa.¹⁰

6 ABS, f. Sbirka různých písemností (dále jen S), sign. S-108-3, vysvědčení dospělosti ze 17. 6. 1926, s. 52; SMRŽOVÁ, Veronika: *Osobnost Josefa Harryho Jelínka* (Bakalářská práce). Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, Praha 2013, s. 14–16. Srov. ČECHUROVÁ, Jana: „Oszust w wielkim stylu“. *Mówią Wieki. Magazyn historyczny*, 2006, č. 3, s. 27–31.

7 ABS, f. S, sign. S-108-3, překlad nedatovaného životopisu Harryho Jelínka (z roku 1939, pozn. autora), s. 47–51.

8 Tamtéž, opis oddacího listu z 3. 8. 1938, s. 54; ABS, f. 305, sign. 305-669-6, protokol z výslechu Ludmily Jelínkové z 1. 8. 1946, s. 130.

9 Srov. heslo Evropské vydavatelstvo in *Slovník českých nakladatelství 1849–1949* – viz <https://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/evropske-vidavatelstvo.html> (citováno k 31. 3. 2020).

Konfident a kolaborant

Nejspíše právě tehdy zpracoval pro okupační orgány svoje *curriculum vitae* (sepsané z neznámých důvodů ve třetí osobě singuláru). Podle tohoto kuriózního dokumentu byl Jelínek od dětství vychováván v nenávisti k Židům, a to nejen svým otcem, ale i prarodiči. Židé v něm prý poznali velmi nebezpečného protivníka, kterého se pokoušeli uplatit vyhlídkou na výhodný sňatek s dcerou generálního ředitele lihovarnické ústředny Berky, a když jim na vějičku neskočil, připravili ho o velké dědictví po otci, které zahrnovalo mimo jiné nesmírně cenný obraz od vlámského malíře van Dycka. (*Židovská banda prý měla obelstít JUDr. Mazance, právního zástupce Jelínka staršího, a nejsprostším způsobem na něm vylákat obrazy, které mu svěřil do úschovy.*) A podle Jelínkova životopisu to byli opět Židé, kdo ho očerňoval a šířil klepy o aféře s prodejem Karlštejna. Barvitě popisoval, jaké s nimi vedl boje, a čtenáře svého elaborátu neušetřil ani detailů hodných barona Prášila: *V roce 1935 přijelo do Zlína auto, velká černá limousina, na jejímž blatníku byla říšská vlajka s hakenkreuzem. Jelínek stál s několika Čechy a Američany před Společenským domem, když pojednou před německým autem se objevilo několik Francouzů a dva francouzští Židé z Tunisu. Jeden z těchto francouzských Židů, který o sobě turdil, že je synovcem francouzského feldmaršála, strhl německou vlajku s německého auta a dupal a plival na ni. Když to Jelínek uviděl, s několika rozumnými Čechy rozběhl se na něj, ale onen zbaběle utekl. Jelínek jej dopadl za biografem ve Zlíně, kde jej ztloukl.*¹⁰

V dalším svém životopisu, vypracovaném o pět let později pro potřeby

Harry Jelínek na Divadelním náměstí (Plac Teatralny) v okupované Varšavě, říjen 1939

Foto: ABS

Gestapa (o okolnostech jeho vzniku viz dále), Jelínek výslovně uváděl, že už před Mnichovem pracoval jako německý agent pro SS-Obersturmbannführera Karla Alexe von Gregoryho ze Sicherheitsdienst der SS (SD). Na jeho žádost měl bezprostředně po 15. březnu 1939 plnit v tajné službě úlohu experta a být mimo jiné poradcem šéfredaktora týdeníku *Das Schwarze Korps* SS-Obersturmbannführera Guntera d'Alquena (*s tím jsem pracoval po 14 dní ve dne v noci*), SS-Sturmbannführera Herberta Hagena a později SS-Sturmbannführera Martina Paula Wolfa.¹¹ Třebaže byl Jelínek notorický lhář a ke každé jeho výpovědi je třeba přistupovat s největší obezřetností, zrovna

tyto údaje se zdají být přinejmenším v obecných rysech věrohodné. Gregory před rokem 1939 zastával funkci tiskového atašé německého velvyslanectví v Praze a s tímto krytím podle všeho působil jako agent SD. Po 15. březnu 1939 nicméně nastoupil na pozici šéfa kulturněpolitického oddělení Úřadu říšského protektora, což mu umožnilo infiltrovat i české novinářské prostředí a kontrolovat vydavatelský trh. V této funkci jej na přelomu let 1942 a 1943 vystřídal Jelínkem zmiňovaný Martin Paul Wolf, který současně řídil IV. oddělení pražské úřadovny SD.¹² Po válce zatčení funkcionáři SD potvrdili, že Jelínek figuroval v registru pražské úřadovny jako „V-Mann“ (informátor),

10 ABS, f. 52, sign. 52-88-23, výpověď redaktora deníku *Venkov* Benno Weigela z 24. 7. 1941 ve výpisech z dokumentů H. Jelínka z 18. 12. 1956, s. 3.

11 Tamtéž, f. S, sign. S-108-3, překlad nedatovaného životopisu Harryho Jelínka (z roku 1939, pozn. autora), s. 47–51.

12 Tamtéž, překlad nedatovaného (z roku 1944, pozn. autora) životopisu Harryho Jelínka, s. 4–11. Tento dokument vykazuje řadu faktografických i stylistických podobností s ranějším životopisem z roku 1939, což potvrzuje, že autorem obou byl sám Jelínek.

13 KONČELÍK, Jakub – CEBE, Jan – KÖPLOVÁ, Barbara: Řízení tisku v letech 1939–1945. Analýza protektorátních tiskových porad. *Mediaální studia*, 2007, sv. 2, s. 274–275.

Spisovatel a publicista **Frank H. Argus** (1902–1968) se původně jmenoval Hans Johann Šimbera a byl český Němec. Jméno i příjmení si změnil v roce 1938. Byl členem NSDAP a během války také důstojníkem Wehrmachtu. Po roce 1945 unikl vysídlení z Československa díky manželství s Češkou a přímluvám vysoce postavených osob. Druhý Harryho přítel se narodil v rodině c. k. úředníka jako Felix Emil Cammra. S tvrzením, že je potomkem španělského šlechtického rodu, si změnil jméno na **Felix Emil Achilles de la Cámara del Campo y Ponte** (1897–1945/1952). Náležel ke stoupencům českého fašismu, což mu ale nebránilo získat už v roce 1934 občanství Třetí říše a vstoupit do SA. Během okupace patřil ke skupině aktivistických novinářů a pracoval také jako filmový cenzor v Úřadě říšského protektora. Podle některých zpráv byl zabit při lynči během Pražského povstání v květnu 1945, podle jiných se mu podařilo uprchnout do Jižní Ameriky, kde měl zemřít roku 1952.

Viz ABS, f. 52, sign. 52-88-23, různé informace a výpovědi ve výpisech z dokumentů Harryho Jelínka z 18. 12. 1956, s. 5; *Státní okresní archiv v Kutné Hoře*, inventář Cámara Felix Achilles de la

ale nepobíral plat, jelikož byl, jak sám tvrdil, *dostatečně bohatý*.¹⁴

Tento poslední fakt do obrazu vychytralého hochštaplera nezapadá jen zdánlivě a lze jej poměrně snadno vysvětlit. Tím, že se vzdal peněžité odměny za výzvědnou činnost, Jelínek de facto investoval do své budoucnosti v kolaborantském podsvětí. Přesvědčoval tak své nadřízené, že je někým víc než jen jedním z řadových konfidentů a že náleží k ideovým stoupencům nacismu, kterým mohou být svěřeny odpovědnější úkoly, než je donášení na krajany. Navzdory tomu, co o sobě Jelínek tvrdil, ovšem mezi klíčové spolupracovníky SD nikdy nepatřil. Byl jen jedním z mnoha agentů podřízených SS-Untersturmführerovi Walteru Langovi, ve služební hierarchii poměrně nízko postavenému muži, který byl navíc zkorumpovaný piják.¹⁵

Tato sebezprezentace se nicméně Jelínkovi vyplácela, jelikož mu Němci povolili účast na mnohem sofistikovanějším bojovém úkolu, jehož cílem bylo oslabení pozic českých protektorátních úřadů spolu s indoktrinací české společnosti v nacistickém a loajali-

stickém duchu. Klíčovou roli v těchto plánech hrála skupina českých novinářů, takzvaných aktivistů (což byl eufemismus pro kolaboranty). Jak víme, Jelínkovi se díky sňatku otevřelo nakladatelské a publicistické prostředí.

V duchu aktivistické politiky tedy Jelínek psával pro časopis *Znovu* antisemitské úvodníky, kde s chutí denuncoval osoby židovského původu, případně Čechy, kteří jim pomáhali. Nakladatelství, v jehož čele stál, začalo publikovat také knihy jiných kolaborantů. V reakci na atentát na Reinharda Heydricha, provedený 27. května 1942, zde o rok později vyšel mimo jiné jedovatý pamflet *Beneš atentátník* Antonína Bouchala, který bývalého československého prezidenta obviňoval z neštěstí, jež na Čechy dopadlo v důsledku německých represí. Jelínek vydával rovněž brakovout detektivní literaturu a také romány. Některé z nich napsali dva jeho kumpáni s podobně nepřehlednými životopisy: Frank H. Argus a Felix Achilles de la Cámara. Druhý z nich dokonce sklídl značný úspěch jako autor scénáře filmové komedie *Dívka v modrém*, který poté

vydal u Harryho se stejným názvem coby román.

Jakožto jeden z aktivistických novinářů se Jelínek účastnil speciálních propagandistických výjezdů do poraženého Polska v říjnu 1939 a do Francie v červenci 1940. Jelikož měl zálibu ve fotografování, dochovala se z těchto cest hojná obrazová dokumentace. Je těžké ubránit se dojmu, že pro něj neznamenal o moc víc než turistický zážitek. Obzvláště častým motivem na jeho snímcích z Polska jsou Židé přinucení německou okupační správou k odklizení sutin z ulic; některé z nich zachytil, jak se mu dívají přímo do objektivu s neskrývaným opovržením.

Objevují se tu i obrazy válečných škod a polské výzbroje ukořistěné německou armádou, ale i žánrové obrázky s bosými venkovskými dětmi navlečenými do hadrů, které lze chápat jako doklad Jelínkovy chybějící empatie při zájmu o exotiku lidské bídy a neštěstí (dnes se někdy označuje výrazem *poorism*).¹⁶ Mezi fotografiemi z Francie zase vynikají snímky, kde Jelínka zachytil někdo z ostatních účastníků vyjížďky, a to v situacích nejen „vlastivědných“, ale někdy dokonce i rekreačních: před pomníkem francouzských vojáků u Compiègne, na Eiffelově věži nebo v plavkách na pláži kdesi na pobřeží kanálu La Manche. Zcela bizarní je pak jiná dvojice fotografií: na první vidíme, jak Harry v uniformě a helmě kouří cigaretu vedle motocyklu odstaveného u cesty, zatímco na druhé vedle téhož motocyklu leží jako mrtvý voják.¹⁷ Není pochyb o tom, že se ve Francii znamenitě bavil.

Kvůli angažmá aktivistického novináře Jelínek nicméně nezanedbával roli konfidenta SD. Podával udání na Židy i na Čechy, kteří jim pomáhali (*V Orbisu pracují židé, kteří jsou kryti*

14 ABS, f. 52, sign. 52-88-23, fragment protokolu z výslechu funkcionáře pražské úřadovny SD Wernfrieda Pfaffa z 27. 7. 1949 ve výpisech z dokumentů Harryho Jelínka z 18. 12. 1956, s. 5-6.

15 Tamtéž, f. 325, sign. 325-135-5, nedatovaný záznam ohledně sítě Waltera Langa.

16 ABS, f. S, sign. S-113-8. Na většině fotografií chybějí data a popisky.

17 Tamtéž, sign. S-113-7. I zde chybějí data a popisky.

Varšavští Židé, jež Němci přinutili odklízet sutiny, říjen 1939

Foto: ABS

Arijci, pravděpodobně jedním Arijcem).¹⁸ Vedle toho sepisoval pro Němce tzv. *Stimmungsberichte*, v nichž se mísila hlášení z různých událostí¹⁹ s klepy a fámami zaslechnutými v kavárnách a nočních podnicích,²⁰ na večírcích, které Jelínek pořádal ve svém bytě, a někdy dokonce i náhodně na ulici. Měl přitom vpravdě fenomenální sluch i schopnost zapamatování celých vět, díky čemuž jeho udání představují pozoruhodný záznam společenských nálad v protektorátu, byť jde jen o namátkové případy a mnohdy chybí jejich datace.

Uvedme jeden z příkladů. Po německé vojenské přehlídce v Praze v prosinci 1941 si Jelínek poznamenal: *Skupina 4 dobře vypadajících dělníků, když projížděly tanky: „Vidíš, to je pro*

Pepička“ (Stalin). Skupina velmi dobře oblečených pánů a dam v kožiších: „To se propálí benzinu zbytečně, a když se chce člověk stěhovat, tak nemůže.“ Skupina návštěvníků tržnice, mezi nimiž tuším několik Vídeňáků: „Tyhle přehlídky, to je typicky pruské. To u nás máme taky. Myslím, že na nás to působí ještě méně než na Pražáky.“ [...] Nějaký dělník ke svému děvčeti: „Na tom makám.“ Dva v každém případě intelektuálové kolem 30–35 let: „Co víc tanků, tím míň žrádla. Ti Němci jsou tou svou industrialisací úplně omámení.“²¹

Čas od času připravoval Jelínek pro SD také záznamy týkající se aktuálních nálad v zemi, šeptané propagandy,²² situace v prostředí, kde se pohyboval,²³ a dokonce i in-

terpretace historických prací vydávaných tiskem.²⁴ Z mentorského tónu jeho zpráv je znát, že se pasoval do role významného analytika, který se dokáže kompetentně vyjádřit k jakémukoli tématu. Ne vždy se však omezoval na podání hlášení: někdy se také pokoušel povzbudit Němce k činnosti a zpravidla je vybízel k větší radikalitě. Po pohřbu Karla Lažnovského, aktivistického novináře, který zemřel 11. října 1941 po schůzce u předsedy české protektorátní vlády generála Aloise Eliáše (někteří Eliáše podezírali, že Lažnovského otrávil),²⁵ Jelínek napsal: *Třetí verze* (tj. možní původci smrti, pozn. autora) *jsou lidé stojící blízko Židů, kteří tvrdí, že takto se nyní povede všem, že v tom mají prsty Angličané a jejich tajná organizace [...]. Již několikrát jsem upozornil na určitá nebezpečí, ale doposavad, jak víte, jen málokdy jsem se mýlil. Myslím, že by mnohem větší účinek kvalitativní i kvantitativní byl docílen tím, že by bylo započato s expedováním Židů z oblasti Protektorátu, a kdyby se při tom svezlo i několik faktických židomilců, kteří jsou tím největším nebezpečím pro myšlení českého národa.*²⁶

Jelínek tehdy ještě nemohl vědět, že Židy deportované na východ čeká smrt. Těžko si ale můžeme představit, že by při spřádání svých zcela smyšlených teorií měl na srdci něčí osud. Podobná doporučení pro SD mu zřejmě dodávala pocit vlivnosti a zvyšovala sebevědomí. Mnohé totiž nasvědčuje tomu, že Jelínek představoval patologický případ narcistní osobnosti, která na jedné straně neustále demonstrovuje uspokojení ze sebe samé, na straně druhé však vyžaduje permanentní potvrzování

18 Tamtéž, sign. S-110-7, záznam z 16. 12. 1940, s. 42.

19 Tamtéž, nedatovaný záznam ze schůzce fašistické organizace Vlajka (před 11. 10. 1941, pozn. autora), s. 137–140.

20 Tamtéž, nedatované záznamy (po 4. 6. 1941, pozn. autora), s. 56–57.

21 Tamtéž, nedatované záznamy (konec roku 1941, pozn. autora), s. 1.

22 Tamtéž, nedatovaný záznam (počátek roku 1941, pozn. autora), s. 40–41.

23 Tamtéž, nedatovaný záznam ke knižnímu trhu v Praze, s. 29–30.

24 Tamtéž, nedatovaný záznam k novému vydání spisů Františka Palackého, s. 27–28.

25 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české, sv. XVIIb (1938–1945)*. Paseka, Praha – Litomyšl 2007, s. 35–36.

26 ABS, f. S, sign. S-110-7, nedatované záznamy (po 15. 10. 1941, pozn. autora), s. 6.

Harry Jelínek pózuje u odstaveného motocyklu kdesi v okupované Francii, červenec 1940
Foto: ABS

postupy příliš nelišily od vybírání výpalného, jelikož těm, kdo nechtěli produkci nakladatelství odkoupit, bylo vyhrožováno udáním u Němců.²⁷ Společně s několika dalšími českými konfidenty SD a pravděpodobně i ve spolupráci s Walterem Langem, který jednal na vlastní pěst, se Jelínek zabýval také vydíráním různých osob, k čemuž mu sloužily shromažďované informace. Jednou z jeho obětí se stala Zorka Janů, sestra české herečky Lídy Baarové, proslulé hojně propíraným románkem s říšským ministrem propagandy Josephem Goebbelsem. Podrobnosti případu jsou bohužel neznámé; ví se nicméně, že Baarová podala na Jelínka oznámení Gestapu, následkem čehož proti němu SD zahájila vnitřní vyšetřování a je možné, že ho dokonce (spolu s jedním z jeho kumpánů) vyřadila ze seznamu konfidentů.²⁸ Tentokrát Harry narazil na někoho, kdo byl silnější než on – Baarová měla velmi těsné kontakty s několika českými i německými hodnostáři včetně vysokých funkcionářů Abwehru a SD.²⁹

Jelínek řádně zatápěl také některým zaměstnancům svého nakladatelství: šikanoval je a zastrašoval s poukazem na své známosti mezi Němci i českými představiteli protektorátu.³⁰ Jak sám později tvrdil, už v roce 1942 se proti němu začali bouřit a z většiny se stali jeho „politickými protivníky“. Postupem času se rozhádal i se svými zaměstnanci-podvodníky. Nakonec se všichni pracovníci vydavatelství snažili Jelínka ignorovat, jeho pokyny přestali brát na vědomí a práci konzultovali s jeho ženou.³¹

vlastní hodnoty, kvůli němuž usiluje o uznání ze strany jiných osob.

Vedle novinářské kolaborace a práce pro SD si Jelínek přivydělával vydíráním a provozováním nejrůznějších nekalých obchodů. V Evropském

vydavatelstvu, jež vedl, podle poválečných výpovědí jednoho z německých agentů zaměstnal celou řadu sobě podobných „podvodných a drzých individuí“, která měla na starost distribuci publikací. V praxi se jejich

27 Tamtéž, f. 52, sign. 52-88-23, výpověď bývalého spolupracovníka SD Otto Štancla z 22. 8. 1946 ve výpisech z dokumentů Harryho Jelínka z 18. 12. 1956, s. 4.

28 Tamtéž, výpovědi bývalého spolupracovníka SD Josefa Vondráčka z 22. 10. a 21. 12. 1945 a Wernfrieda Pfaffa z 27. 7. 1949 a 5. 11. 1952 ve výpisech z dokumentů Harryho Jelínka z 18. 12. 1956, s. 6–9.

29 KAŠPAR, Lukáš: *Český hraný film a filmaři za protektorátu. Propaganda - kolaborace - rezistence*. Libri, Praha 2007, s. 190–204.

30 ABS, f. 305, sign. 305-669-6, protokol z výslechu Karla Chalupy ze 7. 8. 1946, s. 129.

31 Tamtéž, f. S, sign. S-108-3, překlad nedatovaného životopisu Harryho Jelínka (z roku 1944, pozn. autora), s. 7–9.

I Jelínkově manželce už s ním došla trpělivost, nepochybně především proto, že ji podváděl. Nebyl by to ovšem Harry, kdyby se i tentokrát nepokoušel o barvitě výmluvy: *Přiznávám, že jsem byl své ženě nevěrný. Musím však také uznat, že moje paní měla velmi mnoho viny na tom, že jsem jí byl nevěrný. Mnohem více viny na našem manželském rozkolu měla však moje tchyně, která je bláznivou šovinistkou. V této době byla moje paní strašně žárlivou a pomstychtivou. Měnila své nálady jako dubnové počasí. Ráno mě chtěla úplně zničit, v poledne mně všechno odpustila, večer nebo v noci ode mě utekla z bytu a druhého dne v poledne nedovolila mně v hostinci, abych šel sám na toaletu.*³²

V důsledku manželské krize došlo 1. ledna 1944 mezi Jelínkovými k rozvodu a k vypovězení občanskoprávní smlouvy, která z Harryho dosud činila prokuristu nakladatelství manželů Bačkovských. O měsíc později byl Jelínek zatčen českou kriminální policií s obviněním z vyhrožování podřízeným a z jejich vydírání, načež byl předán Gestapu. Není zcela jasné, kdo na něj učinil udání. Po válce to jeho žena ve svých výpovědích přepisovala zaměstnancům nakladatelství,³³ kdežto bývalí funkcionáři SD tvrdili, že to byla ona sama.³⁴ Po válce se nikdo rád nepřiznával k udáním, i kdyby se týkala takového ničemy, jako byl Harry Jelínek. Výše popsané poměry v Evropském vydavatelství koneckonců nevyklučují, že se na udání domluvila rodina spolu s Jelínkovými zaměstnanci, aby mohli snáz čelit útokům z jeho strany.

Je možné, že jejich obavy nebyly nepodstatné. Gestapo sice zamýšlelo odeslat Harryho do koncentračního tábora, ale mezitím mu zajistilo privilegované podmínky ve vyšetřovací vazbě, kde směl mimo jiné sám sepisovat výpovědi na psacím stroji.³⁵ Spoluvězni ho proto považovali za konfidenta, který Němcům vyzrazuje, o čem se mluví na cele. V tomto přesvědčení je ostatně sám udržoval: tvrdil jim totiž, že bude brzy vyslán jako válečný korespondent do Bulharska a že je příbuzný samotného Reinharda Heydricha.³⁶ Ani ve vězení se tedy Jelínek nedokázal zdržet svých báchorek.

Plodem jeho pobytu ve vazbě byl již citovaný podrobný životopis sepsaný v němčině, ale s hroznými gramatickými i pravopisnými chybami (některé z nich naznačují těžkou dyslexii autora). Jelínek v něm opakoval svá proněmecká a antisemitská prohlášení a rozepsal se i o své činnosti během okupace. Uváděl, že je agentem SD, ale zdůrazňoval, že ohledně své služby nemůže poskytnout podrobné údaje. Životopis plynule přecházel do seznamu přečinů proti Třetí říši, jichž se měli dopustit jednotliví (jménem i příjmením uvedení) pracovníci nakladatelství Bačkovských. Škála těchto provinění byla široká – od šíření defetismu přes finanční zpronevěru, obchody na černém trhu a udávání fiktivního zaměstnání, které mělo dané osoby chránit před vysláním na nucené práce do Německa, až po vytvoření *jedné či více států nebezpečných buněk, jež buď náležejí ke kterési tajné organizaci, anebo s ní sympatizují.*³⁷

Každé z těchto obvinění stačilo k tomu, aby se podezřelý dostal do vězení nebo do koncentračního tábora, nicméně v poválečných výpovědích vcelku překvapivě chybějí stopy po tom, že by některou z osob zmiňovaných Jelínkem takový osud skutečně potkal. Jediné udání, za něž byl po roce 1945 žalován, se týkalo továrníka Vavřince Svatka a došlo k němu na jaře 1943, tedy ještě před Harryho rozvodem a předtím, než jej zatkl Gestapo.³⁸ Je ostatně pravděpodobné, že Svatka udal někdo jiný a Jelínek si poté díky svým známostem mezi Němci „pouze“ přivlastnil jeho byt.³⁹ Buď tedy Gestapo vidělo v Jelínkovi notorického lháře, anebo skutečně zahájilo vyšetřování, ale nedopátralo se důkazů potvrzujících jeho obvinění. Je rovněž možné, že některé zaměstnance Evropského vydavatelství chránily jejich vazby na Němce.

Nezávisle na tom, jakou hodnotu měly pro Gestapo jeho výpovědi, ocitl se jejich původce po dvou měsících strávených ve vazbě znovu na svobodě a bleskurychle si vyřídil koncesi k provozování nového nakladatelství, které pojmenoval jednoduše podle svého příjmení.⁴⁰ Možná už tušil, že válka neskončí vítězstvím Třetí říše, protože kromě antisemitských paskvilů začal vydávat také vážnější vědeckou literaturu.⁴¹ S touto činností vydržel až do jara 1945. Když k českým hranicím dorazilo americké vojsko a Rudá armáda zahájila ofenzivu směrem ku Praze, začal si Jelínek připravovat únikovou cestu. Za tímto účelem vstoupil do kontaktu s tajemnou skupinou Poláků (pět

32 Tamtéž, s. 7.

33 ABS, f. 305, sign. 305-669-6, protokol z výslechu Ludmily Jelínkové z 1. 8. 1946, s. 130.

34 Tamtéž, f. 52, sign. 58-88-23, výpověď bývalého úředníka pražské služebny Gestapa Otto Krautera z 28. 6. 1946 ve výpisech z dokumentů H. Jelínka z 18. 12. 1956, s. 3.

35 Tamtéž.

36 ABS, f. 52, sign. 52-88-23, zpráva inspektora finanční stráže v. v. Františka Malkovského z 31. 5. 1945 ve výpisech z dokumentů Harryho Jelínka z 18. 12. 1956, s. 6.

37 Tamtéž, f. S, sign. S-110-8, nedatovaný životopis Harryho Jelínka (z roku 1944, pozn. autora), s. 55–68.

38 ABS, f. 52, sign. 52-88-23, opis zatykače z 16. 7. 1946, s. 11–12.

39 Tamtéž, f. 305, sign. 305-669-6, protokol z výslechu ředitele firmy Dr. Mr. Svatek a spol. Josefa Pšeničného z 8. 3. 1946, s. 128–129.

40 Tamtéž, protokol z výslechu Ludmily Jelínkové z 1. 8. 1946, s. 130.

41 Viz heslo Evropské vydavatelství in *Slovník českých nakladatelství 1849–1949*.

Svatokřížská brigáda Národních ozbrojených sil byla největší jednotkou krajně nacionalistického křídla polského odboje, které se odmítlo podřídit londýnské vládě a působilo mimo strukturu polského podzemního státu. V současné polské historiografii a publicistice se vede notorický spor o to, zda byla Svatořížská brigáda kolaborantskou formací. V lednu 1945 se souhlasem a pomocí Němců, kteří ji plánovali použít v bojích proti Rudé armádě, zahájila brigáda ústup na západ a dorazila na území Protektorátu Čechy a Morava, odkud působila až do konce války. Například kolem 24. dubna opustili území protektorátu (opět se souhlasem Němců) emisáři Svatořížské brigády, kteří měli provádět nábor do antikomunistického partyzánského oddílu v táborech Murnau a Dachau, a také skupinka doprovázející manželku bývalého exilového premiéra Stanislawa Mikołajczyka, kterou Němci propustili z koncentračního tábora.

Viz BRZOZA, Czesław: Od Miechowa do Coburga. Brygada Świątokrzyska Narodowych Sił Zbrojnych. *Pamięć i Sprawiedliwość*, 2004, roč. 3, č. 1, s. 239. Též viz FRIEDL, Jiří: *Vojáci – psanci. Polská Svatořížská brigáda Národních ozbrojených sil na českém území v roce 1945*. Ministerstvo obrany ČR – Vojenský historický ústav, Praha 2015.

až osm mužů a tři ženy), kteří měli k dispozici nákladní auto a dva menší vozy. Představoval je jako „polskou misi“, což se vší pravděpodobností znamená, že šlo o vojáky Svatořížské brigády Národních ozbrojených sil (Brygada Świątokrzyska Narodowych Sił Zbrojnych), kteří měli s vědomím a požehnáním Němců přibližně tou dobou vyrazit do Itálie, aby tam navázali rozhovory s generálem Władysławem Andersem, velitelem 2. sboru polské armády, jenž zde bojoval po boku západních Spojenců.⁴² Těžko si totiž představit, že by se v té době na území protektorátu, jež měli Němci stále ještě pevně pod kontrolou, mohla bez jejich svolení pohybovat jakákoli jiná skupina Poláků. Lepší spolčníky si Harry nemohl přát.

Večer 17. dubna 1945 si Jelínek zavolal jednoho ze zaměstnanců svého nakladatelství, Karla Chalupu, aby mu oznámil, že odjíždí do Bavorska se skupinou Poláků, kteří už čekali v autech před domem – se svým obvyklým velikášstvím je představil

jako suitu bývalého polského premiéra. Chvástal se, že se mu nemůže nic stát, protože je připraven na jakýkoli vývoj situace a v případě potřeby se dokáže legitimovat libovolným dokumentem. Požádal Chalupu, aby mu telegraficky poslal 30 tisíc korun z firemní pokladny k vyzvednutí na poště v Domažlicích, v jejichž blízkosti už tehdy byli Američané. Na odchodu Chalupovi ještě prozradil, kdo z kolegů na něj donášel Gestapu. Neopomněl přitom dodat, že se tak dělo na jeho osobní příkaz, čímž si na poslední chvíli sympatie podrženého jistě nezískal. Poté nasedl na motocykl a odjel.⁴³

Špion? Nakladatel? Malíř?

Tehdy zmizel Jelínek rodině i zaměstnancům z dohledu. Nevyzvedl si dokonce ani peníze, které mu Chalupa poslal do Domažlic. Několik měsíců po osvobození se ale jeho příjmení začalo objevovat ve vyšetřovacích spisech z procesů vedených proti

novinářům kolaborujícím s okupační mocí.⁴⁴ Dne 31. května 1946 proti němu byl zahájen proces na základě tzv. malého retribučního dekretu (Dekret presidenta republiky č. 138/1945 Sb.), vydaného za účelem stíhání osob, jež se během okupace dopustily *některých provinění proti národní cti*.⁴⁵ Krátce nato začalo vyslýchání svědků. Jedním z nich byl právě Karel Chalupa, který se po osvobození stal komisařským správcem Jelínkova nakladatelství. V kanceláři svého někdejšího šéfa našel dvě objemné složky s českými a německými dokumenty, které obsahovaly mimo jiné řadu udání a také oba Harryho životopisy – jak první z roku 1939, tak o pět let mladší text psaný pro potřeby Gestapa. Už v říjnu 1945 je Chalupa z vlastní iniciativy dal k dispozici československým kriminalistům, jimž později ochotně a dopodrobna popsal Jelínkovu protektorátní minulost i okolnosti jeho útěku.⁴⁶ Harry evidentně nedal Chalupovi spát, jestliže si i dvanáct let po konci války, kdy už byl dávno v důchodu, spojil se svým někdejším šéfem krátkou zprávu v novinách a stálo mu za to upozornit na ni Státní bezpečnost.

Jak už to tak bývá, během vyšetřování začaly o Jelínkovi vyplouvat na povrch nejen nesporné skutečnosti, ale i těžko ověřitelné klepy a dokonce i různé temné báchorky. Jeden ze zatčených německých konfidentů tvrdil, že Harry v dubnu 1945 evakuoval z Prahy do Bavorska manželky vysokých funkcionářů SD, a po čtyřech letech si ještě vzpomněl, že do Garmisch-Partenkirchenu odvezl také archiv německých tajných služeb.⁴⁷ Jeho prostřednictvím se Němci údajně měli pokusit na konci války

42 ABS, f. 305, sign. 305-669-6, protokol z výslechu Karla Chalupy ze 7. 8. 1946, s. 129. Skupina vyrazila 10. nebo 11. dubna 1945.

43 Tamtéž.

44 ABS, f. 305, sign. 305-669-6, dopis Komise pro očistu novinářského stavu při Svazu českých novinářů adresovaný Státní bezpečnosti ze 17. 10. 1945, s. 131; tamtéž, f. S, sign. S-108-3, záznam policejního asistenta Jana Maglena z 13. 10. 1945, s. 23.

45 ABS, f. 305, sign. 305-669-6, oznámení Ústředního národního výboru hlavního města Prahy z 31. 5. 1946 o zahájení soudního řízení proti Harrymu Jelínkovi, s. 122.

46 Tamtéž, protokol z výslechu Karla Chalupy ze 7. 8. 1946, s. 129.

47 ABS, f. 52, sign. 52-88-23, výpovědi Josefa Vondráčka z 22. 10. a 21. 12. 1945 a z 9. 2. 1949 ve výpisech z dokumentů Harryho Jelínka z 18. 12. 1956, s. 6.

navázat tajné kontakty s Američany (podle SNB Jelínek hovořil *perfektně německy, anglicky s americkým přízvukem, částečně francouzsky a italsky*).⁴⁸ Věrohodnější zprávy agentů československé rozvědky nasvědčovaly tomu, že Jelínek na podzim 1945 přebýval v Bavorsku a Dolních Rakousích, kde sloužil Američanům jako překladatel a informátor v uprchlických táborech.⁴⁹ O tři léta později už byl zmiňován jako řadový agent americké Counter Intelligence Corps (CIC), který – jakkoli to znělo naprosto nepravděpodobně – často navštěvuje Československo, kde si udržuje širokou síť kontaktů.⁵⁰

Jediná zcela jistá informace ohledně Harryho přišla teprve od vlašimského faráře, na nějž se v dopise z února 1956 obrátil jeho německý kolega z Schongau v Horním Bavorsku s otázkou, není-li mu známo, zda jeho dávný farník, jistý Harry Jelínek, nebyl už v minulosti ženat. Vlašimský kněz v obavě, že bude nařčen z udržování styků se západními agenty, informoval o dopisu československou Bezpečnost a v souladu s jejími pokyny odepsal do Německa (latinsky), že Jelínek byl známý hochštapler a podvodník.⁵¹ Pro Harryho matřimoniální plány podle všeho nešlo o žádnou překážku: internetové zdroje totiž uvádějí, že se v roce 1956 v Bavorsku oženil s Erikou Bartschovou, bývalou agentkou Gestapa a rodačkou z Brna. Už předtím se mu podařilo založit v Mnichově nakladatelství Taurop, kde roku 1952 publikoval svou vlastní německy psanou knihu *Und rückwärts ist die Hölle* (A vzadu je peklo). Po roce 1956, respektive pravděpodobně tepr-

Harry Jelínek na Eiffelově věži v okupované Paříži, červenec 1940

Foto: ABS

ve po roce 1958 (pokud byl pašerákem zatčeným ve Varšavě skutečně on), vycestoval do Itálie, kde se vydával za německého malíře. Zemřel roku 1986 v Guarene d'Alba.⁵²

Některá jeho výtvarná díla, ostatně vcelku zdařilá (za předpokladu, že je skutečně maloval on sám, neboť u Jelínka si nemůžeme být nikdy ničím jisti), jsou dnes k nalezení na internetových stránkách věnovaných současnému malířství a uměleckým aukcím. Na jedné z nich se o něm můžeme dočíst: *Jeho učiteli byli Pittermann, Longen, Blazerk. V Paříži se stýkal s předními představiteli kubismu, futurismu, fauvismu, což se u něj projevilo prudkou, konfliktní tonalitou. Po období*

*ovlivněném Modiglianiho, Picassovým a Kokoschkovým malířstvím vypracoval vlastní formální jazyk a stanul tak v čele dvou nových uměleckých teorií – kvintalismu a percepcionismu. Idea jeho tvorby se tedy zakládá na „percepci problematických faktů prostřednictvím prudkého barevného výrazu a duchovní účasti na událostech zítřka“. Může být bezpochyby řazen mezi největší představitele mezinárodního umění, vedle Chagalla, Picassa a Dalího.*⁵³

Tón tohoto popisu nápadně připomíná dřívější Jelínkovo vychloubání. Rovněž citát v textu naznačuje, že se jedná o jeho vlastní slova. Harry Jelínek nikdy nepřestal být pozér – ani po smrti. pd

48 Tamtéž, fragment nedatované a nedokončené zprávy o vývoji německé rozvědky ve výpisech z dokumentů Harryho Jelínka z 18. 12. 1956, s. 7.

49 Tamtéž, informace ministerstva národní obrany z 10. 10. 1945 a zemského velitelství Sboru národní bezpečnosti pro komisi československého ministerstva vnitra ve Wiesbadenu zřízenou za účelem stíhání válečných zločinců z 20. 11. 1945, s. 6–7.

50 Tamtéž, protokoly z výslechů agenta britské Intelligence Service Josefa Benáka ze 7. 12. 1947 a 10. 5. 1948 a bývalého úředníka pražské služebny Gestapa Alfreda Scharfa z 22. 6. 1946 ve výpisech z dokumentů Harryho Jelínka z 18. 12. 1956, s. 15–16.

51 Tamtéž, dopis náčelníka okresního oddělení ministerstva vnitra ve Vlašimi npor. Ludvíka Arazima z 6. 12. 1957, s. 51.

52 Viz heslo Evropské vydavatelstvo in *Slovník českých nakladatelství 1849–1949*.

53 *Harry Jelínek*, <http://xoomer.virgilio.it/artequadri/Jelinek.htm>; srov. *Arcadja Auctions, Harry Jelínek* – viz http://www.arcadja.com/auctions/it/jelinek_harry/prezzi-opere/14622/ (obě citováno k 31. 3. 2020). Tuto studii přeložil z polštiny Michal Špína.